

Oahppoplána - servodatfága sámegillii

Dette er en nordsamisk oversettelse av den fastsatte læreplanen.
Læreplanen er fastsatt på dárogiella.

Máhttodepartemeanta mearridan láhkaásahussan 15.11.2019.
Eksamensordning fastsatt av Kunnskapsdepartementet 29.06.2020.

Gusto 01.08.2020 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovddáš árvvut

Servodatfága lea guovddáš fága vai oahppit šaddet oassálasti, ánggirdeaddji ja kritikhalaš jurddašeaddji

mielássin. Fága galgá veahkehit ohppiid oaidnit oktavuođaid gaskal individuála válljemiid, servodatstruktuvrraid

ja luonduu gierdanrájáid. Servodatfágas galget oahppit oažžut vejolašvuoda suokkardit iežaset identitehta,

báikegotti ja nationála ja globála čuołmmaid. Barggadettiin fágain galget oahppit áddet mo geografalaš,

historjjálaš ja dáláiggi dilit bidjet eavttuid dasa mo olbmot gokčet iežaset dárbbuid, ja mo fápmu ja resurssat

juhkkojuvvojit. Oahppit galget šaddat dihtomielalažan dasa mo historjá lea hábmen min, muhto maiddái mo

mii hábmet historjá. Fága galgá veahkehit ovttaskas oahppi ovdánahttit identitehta ja áddet olbmuid

iešguđetlágan searvevuodođaid sihke Sámis ja Sámi olggobealde. Dát mearkkaša maiddái fátmmastit

majoritehta- ja minoritehtaperspektiivvaid, máhttit buohastahttit eará eamiálbmogiiguin ja áddet iešguđet

fápmobilálašvuodađaid ja demokráhtalaš árvvuid dehálašvuoda. Ná veahkeha servodatfága nannet oahppi

áddejumi alddis, servodagas mas ellet, ja mo sii sáhttet váikkuhit iežaset eallimii ja boahtteágái.

Buot fágat galget leat mielde duohtandahkamin oahpahusa árvovuođu. Servodatfága galgá loktet beroštumi,

kritikhalaš jurddašeami, hutkanilu ja suokkardanhova ja nannet miellaguottuid ja árvvuid nugo gierdavašvuoda,

ovttaárvosašvuoda ja árvvusatnima. Servodatfágalaš jurddašanvugiid ja metodađid bokte galget oahppit

ovdánahttit aktiivvalaš mielborgár vuodá, man vuodđun leat dihtomielalaš vuohta demokratijai, birrasii, olmmošvuogat vuodáide, dásseárvui ja girjáivuodá árvui. Oahppoplána lea vuodđuduvvon sámi árvvuide, gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Guovddášelemeanttat

Imaštallan ja suokkardeapmi

Oahppit galget imaštallat, reflekeret ja árvvoštallat mo badjána máhttua servodaga birra ovdal ja dál. Oahppit

galget beassat leat diehtoángirat ja aktiivvalaččat ohcat ja hábmet máhtu okto ja earáiguin sihke luohkkálanjas

ja dan olggobealde. Dasa lassin galget oahppit háhkut ja geavahit dieduid iešguđetlágan historjjálaš,

geográfalaš ja servodatmáhtolaš gálduin fuomášuhttit beliid iešguđet servodagain, iešguđet áiggiin ja iežaset

eallimis. Sii galget maiddái máhttut kritikhkalaččat árvvoštallat leat go gáldut luohtehahttit ja áigeguovdilat.

Servodatkritikhkalaš jurddašeapmi ja oktavuođat

Oahppit galget áddet oktavuođaid gaskal geográfalaš, historjjálaš ja dálááiggi beliin ja mo dát bealit sierra

dahje ovttas leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuide ja servodagaide. Oahppit galget áddet luondu ja servodaga

lotnolas váikkuheami. Sii galget oaidnit mo ovdáneamis vássánáiggis ledje sihke boatkkat ja jotkkolašvuohta ja

mii dat váikkuhii rievadusaide, ja maiddái ovdánahttit historjjálaš empatiija. Oahppit galget analyseret mo

fápmu ja fápmooktavuođat leat váikkuhan ja váikkuhit iešguđet beliide servodagas. Sii galget árvvoštallat

máhtu, dáhpáhusaid ja fenomenaid iešguđet perspektiivvain ja reflekeret manne olbmot leat válljen ja ain

válljejit iešguđet láhkai.

Demokratiijaádddejupmi ja searvan

Oahppit galget áddet mo geografalaš, historjálaš ja dálááiggi bealit leat bidjan ja bidjet eavttuid

vejolašvuodjaide mat olbmuin leat leamaš ja leat ovttasbargat, organiseret ja dahkat mearrádusaaid iešguđet

servodagain. Oahppit galget áddet erohusaid riikkain go lea sáhka stivrenvuogis ja olmmošvuogatvuodjaid ja

minoritehtaid bearráigeahččamis, ja sii galget oaidnit mo erohusat leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuid eallimii ja

váikkuhanvejolašvuhtii. Sii galget áddet manne riiddut leat čuožžilan ja čuožžilit, ja mo dat leat giedhallojuvvon

ja giedhallojuvvojit. Oahppit galget oažžut hárjáneami mo demokratija doaibmá praksisas vai sáhttet váikkuhit

servodathábmemii. Dán guovddášelemenantta sisdoalu galgá geahččat iešguđet perspektiivvaid vuodul,

báikkálaš dásis globála dássái, ja eamiálbmot- ja minoritehtaperspektiivvain, mas deattuha vássánáiggi,

dálááiggi ja boahtteáiggi.

Guoddevaš servodagat

Oahppit galget áddet mo geografalaš, historjálaš ja dálááiggi bealit leat bidjan ja bidjet eavttuid dasa mo

olbmot leat gokčan ja gokčet iežaset dárbbuid, ja mo resurssat iešguđet servodagain leat juhkojuvvon ja

juhkojuvvojit. Dat mearkkaša oaidnit dan ahte geografalaš girjáivuohta ja variašuvdna leat birgenlági vuodđu.

Oahppit galget áddet guoddevaš ovdáneami ekonomalaš, biraslaš ja sosiála dimenšuvnnaid ja dáid

oktavuođaid. Sii galget áddet mo rievdadusat vássánáiggis leat váikkuhan dán golmma dimenšuvdnii ja nu

maiddái man guoddevaččat iešguđet servodagat leat. Oahppit galget oaidnit ahte olbmuid resursageavaheamis

leat leamaš ja leat váikkuhusat, ja máhttit árvvoštallat
doaibmamolssaeavttuid guoddevaš ovdáneapmái

individuála, nationála ja globála dásis. Guoddevaš ovdáneami servodatfágas
galgá geahčat iešguđet

perspektiivvaid vuođul, báikkálaš dásis globála dássái, ja eamiálbmot- ja
minoritehtaperspektiivvain, mas

deattuha vássánáiggi, dálááiggi ja boahtteáiggi.

Identitehtaovdáneapmi ja searvevuhta

Oahppit galget áddet mo olbmot ovdánahttet identitehta ja gullevašvuoda, ja
mo sii ovttasdoibmet earáiguin. Sii

galget áddet manne olbmot háliidit eallit servodagas, ja mo geográfalaš,
historjálaš ja dálááiggi bealit váikkuhit

identitehtaovdáneapmái. Dása gullet iešguđet perspektiivvat das mii buorre
eallin sáhttá leat, ja ahte oahppit

ovdánahttet sihke historjádihtomielalašvuoda ja čađahandáiddu go áddejít
iežaset vássánáiggi, dálááiggi ja

boahtteáiggi bokte.

Fágaidrasttideaddji fáttát

Álbtotdearvvasvuhta ja eallimis birgen

Servodatfágas álbtotdearvvašvuoda ja eallinhálldašeami
fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit šaddat

dihtomielalačcat iežaset identitehtii ja identitehtaovdáneapmái ja áddet
indiviidda iešguđet searvevuđaid

oassin. Áddet mo ovttasdoaibman earáiguin, maiddái digitálalačcat, váikkuha
gaskavuđaide ja gullevašvuhtii

lea maiddái oassin fága gelbbolašvuodás. Fága galgá váikkuhit dasa ahte
oahppit máhttet dahkat buriid

válljemiid eallimis ja giedžahallat hástalusaid mat gullet seksualitehtii,
persovnnalaš ekonomijai,

gárrenmirkkuide, olggobealvuhpii ja digitála ovttasdoaibmamii. Fága galgá
maiddái leat mielde hábmemin

áddejumi, árvvusatnima ja gierdavašvuoden girjáivuhtii, earáid árvvuide ja eallinválljejumiide, ja addit

perspektiivvaid dasa mii buorre eallin sáhttá leat. Fága bokte galget oahppit máhttit identifiseret guovluid gos

olmmošárvu áitojuvvo, ovdamearkka dihtii olmmošgávppašeami ja dálááiggi šlávavuohta oktavuođas, ja

fuomášit doaibmabijuid mat áimmahušset olbmuid vuodđodárbbuid.

Demokratiija ja mielborgárvuohta

Servodatfágas demokratiija ja mielborgárvuođa fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit ovdánahttit máhtu ja

gálggaid vai sáhttet hábmet demokráhtalaš proseassaid ja searvat daidda. Fága galgá váikkuhit dasa ahte

oahppit ovdánahttet máhtu ja áddejumi demokráhtalaš árvvuide ja prinsihpaide. Oahppit galget maiddái áddet

demokráhtalaš ásahusaid ovdáneami Sámis, ja mo siida lea leamaš ja lea ain okta vuohki organiseret iežas

demokráhtalaččat. Dát guoská maiddái sápmelaččaid doarjagii riikkaidgaskasaš eamiálbmotovttasbargguin ja

riikkaidgaskasaš soahpamušain ja konvenšuvnnaid mearkkašumis demokráhtalaš ovdáneapmái. Barggadettiin

servodatfágain galget oahppit jurddašit kritikhalaččat, váldit iešguđet perspektiivvaid, gieđahallat digaštallamiid

ja čájehit aktiiva mielborgárvuođa. Servodatfága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit máhttet searvat

demokratijai ja viidásit ovdánahttit dan ja eastadit ekstrema miellaguottuid, ekstrema daguid ja terrorismma.

Máhttu terrordagu birra Norggas suoidnemánu 22.b. 2011 galgá leat oassin oahpahusas dán birra.

Guoddevaš ovdáneapmi

Servodatfágas guoddevaš ovdáneami fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit áddet sosiála, ekonomalaš ja

biraslaš beliid oktavuođaid guoddevašvuođas. Servodatfága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit áddejít ahte

olbmuid resursageavaheamis leat ja leat leamaš váikkuhusat báikkálaččat, regionálalaččat ja globálalaččat.

Máhttu luondu ja servodaga oktavuođaid birra, mo olbmot váikkuhit dálkkádahkii ja birrasii, ja mo birgenláhki,

eallinvuohki ja demografiija gullet oktii, buorida dán áddejumi. Mo luondu áddejuvvo ja hálldašuvvo Sámis

vássánáiggis ja dálááiggis gullá dása. Guoddevaš ovdáneapmi sihke báikkálaš, nationála ja globála dásis lea

sorjavaš demokráhtalaš rámmain, aktiiva mielborgáriin ja solidaritehta dálá ja boahttevaš buolvvaiguin.

Servodatfágas oahppit galget reflekeret ja ságaškuššat dilemmaid ja gealdagasoktavuođaid mat gullet

guoddevaš ovdáneami iešguđet dimenšuvnnaide ja oaidnit ahte sihke olbmuid ja servodaga daguin lea

mearkkašupmi.

Vuodđogálgat

Njálmálaš gálgat

Njálmálaš gálgat servodatfágas mearkkašit ahte máttá guldalit, dulkot, sátnádit ja ovddidit oaiviliid, addit

responssa ja digaštallat earáiguin. Áddet earáid oaiviliid ja jearrat čielggadeaddji ja čiekŋudeaddji gažaldagaid

gullet maiddái dása. Njálmálaš gálgaide gullá maiddái searvat njálmálaš muitalanárbevirrui vai ádde sámi

servodaga ja kultuvrra. Njálmálaš gálgaid ovdánahttin vuolgá iežas oaiviliid ovdanbuktimis, vurrolagaid sáni

sađi válđimis, guldaleamis ja addimis earáde responssa, dasa ahte válđit iešguđet perspektiivvaid ja vuoduštit

ákkastallama stuorát sivvaoktavuođain. Ovdánahttin mearkkaša dasto eanet muitalit oktavuođaid birra,

ságaškuššat fágalaš gažaldagaid ja gieðahallat eanet kompleaksa dieðuid ja áddet mo iešguðet

ovdanbuktinvuogit váikkuhit sisdollui ja vuostáiváldái.

Máhttít čállit

Máhttít čállit servodatfágas mearkkaša plánet, hábmet ja gieðahallat teavsttaid mat leat heivehuvvon

čállinulbmilii. Dat mearkkaša maiddái juogadit, gaskkustit ja ovdanbuktit máhtu ja dieðuid čálalaččat ja geavahit

servodatfágalaš doahpagiid, hukset ákkastallama ja suokkardit ja problematiseret servodatfágalaš fáttáid.

Dasto mearkkaša dat máhttít duoðaštít ja ovdanbuktit servodatfágalaš guorahallamiid bohtosiid čálalaččat.

Čállingálggaid ovdánahttin fágas vuolgá álkes faktacealkagiid ja gažaldagaid sátnádeamis ja gálduide

čujuheamis, dasa ahte čállit fágateavsttaid, ságaškuššat čuołmmaid ja čujuhit eanet kompleaksa gálduide.

Máhttít lohkat

Máhttít lohkat servodatfágas mearkkaša suokkardit, dulkot ja reflekeret kritikhalaččat iešguðet historjálaš,

geografalaš ja servodatmáhtolaš gálduid. Dasto mearkkaša dat gávdatn dieðuid ja dihtomielalaččat válljet ja

hilgut iešguðet gálduid. Máhttít lohkat mearkkaša reflekeret mo vuolggasadji ja perspektiiva váikkuhit iešguðet

gálduide, dovdát ákkastallama ja earuhit oaiviliid, faktaid ja čuoččuhusaid. Lohkangálggaid ovdánahttin fágas

vuolgá moatti heivehuvvon gáldu geavaheamis, dasa ahte heivehuvvon gáldu ieš gávdatn ja buohtastahttit

dieðuid stuorát gálduid gaskkas mat leat eanet kompleaksa.

Máhttít rehkenastit

Máhttít rehkenastit servodatfágas mearkkaša máhttít háhkot, gieðahallat, analyseret ja árvvoštallat loguid ja

stuorra diehtohivvodaga konteavstta vuodul vai sáhttet oaivvildit juoga servodatáššiid birra. Dasto mearkkaša

dat geavahit áigelinnjáid ja mihttoláavid suokkardit ja ovdanbuktit historjjálaš ja geográfalaš beliid ja oaidnit

oktavuođaid. Máhttit bargat čuolmmaiguin mat gullet ekonomijai ja golahussii, ja dáid oktavuođaide, gullá

maiddái dasa. Rehkenastingálggaid ovdánahttin fágas vuolgá konkrehta ja álkes tabeallaid ja gráfalaš

ovdanbuktimiid dulkomis, dasa ahte ovttastit ja analyseret stuorát diehtohivvodaga ja oaidnit rievdadusaid

áiggi badjel.

Digitála gálggat

Servodatfágas lea erenoamáš ovddasvástádus dasa ahte oahppit ovdánahttet digitála mielborgárvođa.

Digitála gálggat servodatfágas mearkkašit máhttit geavahit digitála reaidduid gávdnat, gieđahallat ja nigeret

digitála gálduin, leat kritihkalaš digitála gálduide ja válljet áigeguovdilis dieđuid. Lea maiddái sáhka máhttit

gulahallat, ovttasbargat ja hábmet digitála buktagiid ja čuovvut neahttavuđot gulahallama, personsuodjalusa ja

dahkkivuoigatvuoda njuolggadusaid ja norpmaid. Gálga mearkkaša maiddái áimmahuššat diehtosihkkarvuoda.

Digitála gálggaid ovdánahttin vuolgá digitála resurssaid suokkardeamis ja geavaheamis, dasa ahte

iešheanalaččat ohcat ja válljet dieđuid ja čájehit buriid digitála árvvoštallannávccaid go vállje dieđuid, geavaha

digitála resurssaid ja gulahallá digitálalaččat.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 2. ceahkki

Gealbomihttomearit 2. ceahki maŋnjá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- ovdánahttit ja ovdanbuktit servodatfágalaš gažaldagaid
- ságastallat mo iešguđet norgga ja sámi gáldut, mäiddái muitalusat ja kárttat, sáhttet addit dieđuid servodatfágalaš áššiin
- suokkardit ja válldahit kulturmuittuid ja kultur- ja luonddueanadaga lagašbirrasis
- suokkardit ja ovdanbuktit mo olbmot elle ovttá-guovtti buolvva dassái
- reflekeret manne olbmuin leat iešguđet oaivilat ja válljejít iešguđet láhkai
- ságastallat ustitvuođa ja gullevašvuođa birra ja mii váikkuha gaskavuođaide
- válldahit girjáivuođa ja ovttáárvosašvuođa Sámis ja addit ovdamearkkaid daidda ja seammás deattuhit sámi fuolkevuođa ja iešguđet bearashámiid ja álbmotčearddaид
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid dasa mo olbmot váikkuhit dálkkádahkii ja birrasii, ja duođaštit mo váikkuhusat oidnojit lagašbirrasis
- ovdanbuktit ja addit ovdamearkkaid vuogatvuodođaide mat mánáin leat Norggas ja máilmis, ja maid mánát sáhttet dahkat jus dát vuogatvuodat rihkkojuvvojít
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid dasa mo mánát sáhttet váikkuhit mearrádusaide ja ovttasbargat demokráhtalaš proseassaid hárrái
- ságastallat digitála ovttasdoaibmama vejolašvuodaid ja hástalusaid birra
- ságastallat dovdduid, rupmaša, sohkabeali ja seksualitehta birra, ja mo iežas ja earáid rájáid sáhttá čájehit ja árvvusatnit
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid dasa mo olbmot iešguđet osiin máilmis váikkuhit guhtet guoimmiset eallimiid

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuođa fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuođa servodatfágas 1. ja 2. ceahkis go suokkardit ja imaštallet servodatfágalaš fáttáid ja

reflekterejit mo dát fáttát sáhttet gullat oktii. Sii čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoden go ohcalit eanet máhtu ja

oidnet ahte máhtu sáhttá háhkai iešguđet láhkai. Oahppit čájehit ja ovddidit maiddái gelbbolašvuoden go vásihit

ja oidnet iežaset ja earáid oassin girjás searvevuodas, ja go vásihit maid mearkkaša leat mielde váikkuheamen.

Oahppit geavahit digitála reaidduid čájehit ja ovdánahttit gelbbolašvuoden fágas ja oččodišgohtet digitála

árvoštallannávciaid go oidnet muhtun vejolašvuodaid ja hástalusaid digitála ovttasdoaibmamis.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu servodatfágas dan bokte

ahte oahppit besset suokkardit, ságastallat ja imaštallat. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid

ovdáneami birra fágas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoden vuodul

galget oahppit beassat muitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá

oaivadit viidásat oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit

iežaset gelbbolašvuoden servodatfágas diehtoáŋgirvuoden ja máhttoohcaleami bokte.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 4. ceahkki

Gealbomihttomearit 4. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttít

- suokkardit ja ovdanbuktit servodatfágalaš gažaldagaid, ohcat dieđuid iešguđet gálduin ja árvvoštallat man ávkkálaččat dieđut leat čalmmustahttit gažaldagaid
- suokkardit sámi báikehistorjjá, kulturmuittuid ja mo olbmot elle kulturmuittuid áigge ja buohtastahttit mo mii eallit dál

- válldahit kultur- ja luonddueanadaga Norggas ja ságastallat maid geografalaš ja historjálaš gáldut, maiddái kárttat ja mualusat, sáhttet muitalit eanadaga birra
- ságastallat manne riiddut čuožilit skuvla- ja lagašbirrasis, guldalit earáid oaiviliid ja ovttasbargat earáiguin gávdnat konstruktiiva čovdosiid
- ovdanbuktit olmmošvuoigatvuodaid ja vuogatvuodaid mat mánain leat, ja reflekteret manne dát vuogatvuodat gávdnojít
- reflekteret manne sápmelaččain lea eamiálbmotstáhtus Norggas, ja válldahit sámi kultur- ja servodateallima guovddáš mihtilmasvuođaid ovdal ja dál deattuhettiin iežas servodaga
- suokkardit ja addit ovdamerkkaid muhtun beliide guoddevaš ovdañeamis, maiddái sámi árbevirolašmáhtu
- reflekteret ovttaskas olbmo persovnnalaš ekonomiija ja golahusa oktavuođa birra
- ságastallat identitehta, girjáivuođa ja searvevuodja birra ja reflekteret mo orru leat go ii leat oassin searvevuodas
- ságastallat personsuodjalusa, juogadeami ja dieđuid suddjema njuolggadusaid ja norpmaid birra ja maid mearkkaša geavahit árvvoštallannávcçaid digitála ovttasdoaibmamis
- ságastallat rájáid birra mat gullet rupmašii, mat veahkaválddálašvuohta ja seksuálalaš illasteapmi leat, ja gos sáhttá oažžut veahki jus gillá veahkaválddálašvuođa ja seksuálalaš illasteami
- reflekteret geain lea fápmu, ja mii demokratiji lea, ja evttohit mo olmmoš sáhttá váikkuhit mearrádusaide
- ságastallat muhtun dehálaš almmolaš ásahuaid ja doaimmaid Norggas ja Sámis ja reflekteret maid dat mearkkašit olbmuid eallimii

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuođa fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuođa servodatfágas 3. ja 4. ceahkis go sii okto dahje ovttas earáiguin suokkardit ja

imaštallet servodatfágalaš fáttáid ja reflekterejit dáid oktavuođaid birra. Oahppit čájehit ja ovdañahettet

gelbbolašvuođa go ovdanbuktet ja ságastallet servodatfágalaš gažaldagaid birra ja reflekterejit maid dieđuid ja

máhtu iešguđet gáldut sáhttet addit gažaldagaide. Oahppit čájehit ja ovddidit maiddái gelbbolašvuođa go válđet

iešguđet perspektiivvaid ja oidnet mo sii ieža ja earát sáhttet váikkuhit guhtet guoibmáseaset, servodahkii ja

lundui. Dasto sii čájehit ja ovddidit gelbbolašvuoden go ovttasdoibmet digitálalaččat ja geavahit

personsudjalusa ja digitála ovttasdoaibmama muhtun njuolggadusaid ja norpmaid.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu dan bokte ahte oahppit

bessel ohcat máhtu iešguđet láhkai, váldit iešguđet perspektiivvaid ja reflekeret mo máhttua šaddá.

Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra servodatfágas. Oahppit galget beassat

geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoden vuodul galget oahppit beassat mualit maid sii orrot

máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit

oahpahusa nu ahte oahppit bessel geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoden servodatfágas

diehtoáŋgirvuoden, máhttoohcaleami ja oktavuođabarggu bokte fágas.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 7. ceahkki

Gealbomihttomearit 7. ceahki maŋjá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- čađahit servodatfágalaš guorahallama ja ovdanbuktit bohtosiid heivvolaš digitála reaidduiguin
- ovdanbuktit áigeguovdilis oðasášši ja reflekeret faktaid, oaiviliid ja kommersiála sisdoalu erohusaid mediagovas
- buohtastahttit mo iešguđet gáldut, maiddái mualusat ja kárttat, sáhttet addit iešguđet dieđuid seamma fáttá birra, ja reflekeret mo gálduid sáhttá geavahit váikkuhit ja ovddidit dihto oaivila
- suokkardit mo olbmot dolin birgejedje, ja ságastallat mo dehálaš rievdadusat birgenlágis ja teknologijjas leat váikkuhan ja váikkuhit demografijai, birgenláhkái ja ássanminstariidda
- válldahit geográfalaš válđočuoggáid iešguđet osiin málmmis ja reflekeret mo dát válđočuoggát váikkuhit olbmuide geat áasset doppe
- reflekeret manne riiddut čuožzilit, ja ságaškuššat mo ovttaskas olmmoš ja servodat sáhttet giedahallat riidduid

- suokkardit girjáivuođa iešguđet beliid Norggas ja Sámis ja reflekteret olbmuid dárbbuid birra leat iežasláganin ja gullat searvevuhtii
- ságaškuššat maid ovttárvosašvuhta ja dásseárvu mearkkaša demokratijai, ja ságaškuššat mo sáhttá vuosttaldit ovdagáttuid, rasismma ja vealaheami
- ságastallat olmmoš- ja dásseárvosašvuđa ja buohtastahttit mo olmmoš- ja eamiálbmotvuigatvuodat leat bearráigehčon ja bearráigehčcojit iešguđet riikkain
- suokkardit Norgga sápmelaččaid ja nationála minoritehtaid historjjá válđočuoggáid ja ovdanbuktit Norgga sápmelaččaid ja nationála minoritehtaid dálá vuogatvuodaid
- reflekteret mo kommersiála váikkuheapmi sáhttá váikkuhit golahussii, persovnnalaš ekonomijai ja iešgovvii
- suokkardit ja ovdanbuktit guoddevaš ovdáneami globála hástalusa ja mat váikkuhusat das sáhttet leat, ja evtohit mo olmmoš sáhttá leat mielde vuosttaldeamen hástalusa ja mo riikkaid ovttasbargu sáhttá veahkehít
- reflekteret iežas ja earáid searvama birra digitála ovttasdoaibmamii ja ságaškuššat maid mearkkaša geavahit árvvoštallannávcçaid go válđá vuolggasaji njuolggadusain, norpmain ja rájain
- reflekteret identitehtaid, seksuála soju ja sohkabealleovdanbuktimiid variašuvnnaid ja iežas ja earáid rájáid dovdduid, rupmaša, sohkabeali ja seksualitehta hárrái ja ságaškuššat maid sáhttá dahkat jus ráját rihkkojuvvojít
- válđdahit dehálaš dáhpáhusaid mat leat dagahan dan demokratijja mii mis lea Norggas ja Sámis dál ja buohtastahttit mo ovttaskas olbmuin lea vejolašvuhta váikkuhit mearrádusaide iešguđet stivrenvugiin
- addit ovdamearkkaid dasa mat lágat, njuolggadusat ja norpmat leat ja mii funkšuvnnaid dain lea servodagain, ja reflekteret váikkuhusaid birra mat šaddet jus daid rihkku
- reflekteret mo iešguđet olbmuid deaivvadeamit leat rievadan olbmuid jurddašanvuogi ja iešguđet servodagaid organiserema

Dađistaga árvvoštallan

Dadistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuđa fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuđa servodatfágas 5., 6. ja 7. ceahkis go suokkardit ja áddejít historjjá, geografiija ja

servodatmáhtu oktavuođaid. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuđa go guorahallet ja ovdanbuktet

servodatfágalaš áššiid, reflekterejít vejolaš vástádusaid birra go jerrojuvvojít vássánáiggi, dálááiggi ja

boahtteáiggi birra ja árvvoštallet mo iešguđet gáldut sáhttet addit iešguđet dieđuid. Oahppit čájehit ja ovddidit

maiddái gelbbolašvuoda go reflekterejit iežaset ja earáid birra oassin iešguđet searvevuodain, ja mo sii sáhttet

leat mielde váikkuheamen servodahkii. Dasto sii čájehit ja ovddidit gelbbolašvuoda go geavahit digitála

reaiđuid ja digitála árvvoštallannávciaid barggadettiin fágain.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu ja bargat fágain

njálmmálaš, čálalaš, praktikhalaš ja digitála vugiiguin. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid

ovdáneami birra servodatfágas. Oahppit galget beassat geahčaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda

vuodul galget oahppit beassat mualit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal.

Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit

rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda servodatfágas.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 10. ceahkki

Gealbomihttomearit 10. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- geavahit servodatfágalaš metodaid ja digitála resurssaid iežas guorahallamiin, ovdanbuktit gávdnosiid digitála reaiđduiguin ja ságaškuššat man gustovaččat ja áigeguovdilat gávdnosat leat
- árvvoštallat man láhkai iešguđet gáldut, maiddái mualusat ja kárttat, addet dieđuid servodatfágalaš fáttá birra, ja reflekteret mo algoritmimat, ovttageardánis gáldut dahje gálduid váilevašvuohtha sáhttet báidnit min áddejumi
- ságaškuššat mo vássánáiggi , dáhpáhusaid ja joavkkuid govvádusat leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuid miellaguottuide ja daguide
- suokkardit mo teknologija lea leamaš ja lea ain rievdadusfáktor, ja ságaškuššat mo teknologija lea váikkuhan ja váikkuha ovttaskas olbmuide, servodagaide ja lundui

- reflekteret mo olbmot leat rahčan ja rahčet rievdadit servodaga ja seammás geográfalaš bealit ja historjálaš konteaksta leat báidnán ja báidnet sin
- buohtastahttit mo politikhalaš, geográfalaš ja historjálaš bealit váikkuhit birgenlhákai, ássanminstariidda ja demografiijai iešguđet osiin máilmis dál
- čilget dehálaš historjálaš ja dáláiggi riidduid sivaid ja váikkuhusaid ja reflekteret livče go muhtun eavtuid rievdademiiguin sáhttán rievdadit riidduid
- čilget terrordaguid ja álbmotgoddimiid, nugo holocaust, sivaid ja váikkuhusaid, ja reflekteret mo ekstrema miellaguottuid ja ekstrema daguid sáhttá eastadit
- suokkardit ja válldahit mo olmmoš- ja eamiálbmotvuigatvuodat ja eará riikkaidgaskasaš soahpamušat ja ovttasbarggut leat váikkuhan nationála politihkkii, olbmuid eallimii ja dásseárvui ja ovtaárvosašvuhtii
- čilget sápmelaččaid ja nationála minoritehtaid dáruiduhtima ja vearrivuođa maid sii leat gillán, ja reflekteret makkár váikkuhusat das leat leamaš ja leat indivienda- ja servodatdásis
- válldahit guoddevaš ovdáneami iešguđet dimenšuvnnaid ja mo dat váikkuhit gaskaneaset, ovdanbuktit doaibmabijuid guoddevaččat servodagaide ja árvoštallat doaibmabijuid sámi árbeéaláhusaid vuodul
- árvoštallat mo bargu, dienas ja golahuš sáhttet váikkuhit persovnnalaš ekonomijai, eallinstandardii ja eallinkvalitehtii
- reflekteret identitehtaid, eallinvoogi ja kulturovdanbuktimiid ovttaláganvuodaid ja erohusaid Sámis ja Sámi olggobealde ja ságaškušsat girjáivuođa vejolašvuodaid ja hástalusaid
- suokkardit ja reflekteret iežas digitála luottaid ja vejolašvuodaid sihkkut luottaid ja suodjalit iežas ja earáid vuogatvuodaid priváhtaeallimii, personsuodjalussii ja dahkkivuoigatvuhtii
- reflekteret mo identitehta, iešgovva ja iežas ráját ovdánahttojuvvoj ja hástaluvvoj ja iešguđet searvevuodain, ja evttohit mo sáhttá dustet váikkuhemii ja sávakeahtes dáhpáhusaid
- reflekteret main aktevrrain lea fápmu dálá servodagas, ja mo sii vuoduštit iežaset oaiviliid
- suokkardit digitála ovttasdoaibmama iešguđet vuogádagaid ja reflekteret mo digitála searvan ja ovttasdoaibman váikkuha servodatdigaštallama hámi ja sisdoalu
- válldahit dehálaš lágaid, njuolggadusaid ja norpmaid ja ságaškušsat mat váikkuhusat leat dáid rihkkumis ovttaskas olbmui ja servodahkii oanehis ja guhkit áigái
- válldahit Norgga ja Sámi politikhalaš vuogádagaid ja čálgoservodagaid mihtimasvuodaid ja reflekteret guovddáš hástalusaid birra

Daðistaga árvvoštallan

Daðistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuða fágas. Oahppit čájehit ja ovddidit gelbbolašvuða servodatfágas 8., 9. ja 10. ceahkis go suokkardit ja cilgejtit historjjálaš, geográfalaš ja servodatmáhtolaš beliid oktavuoðaid fágas. Oahppit čájehit ja ovddidit gelbbolašvuða go geavahit servodatfágalaš metodaid guorahallat ja árvvoštallat vejolaš vástádusaid čuolmmaide mat máinnašít vássánáiggi, dálááiggi ja boahtteáiggi. Oahppit čájehit ja ovddidit maiddái gelbbolašvuða go reflekterejtit iežaset ja earáid birra oassin servodagas, ja mo sii sáhttet váikkuhit iežaset ja earáid eallimiid dál ja boahtteáiggis. Dasto sii čájehit ja ovddidit gelbbolašvuða go ovttasdoibmet digitálalaččat, dovdet ja geavahit personsuodjalus- ja dahkkivuoigatvuodjanjuolggadusaid ja čájehit digitála árvvoštallannávciaid.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu ja bargat servodatfágain njálmmálaš, čálalaš, praktikhalaš ja digitála vugiiguin. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra servodatfágas. Oahppit galget beassat geahčaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuða vuodul galget oahppit beassat mualit maid sii orrot máhttimin ja reflekteret iežaset fágalaš ovdáneami birra. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuða servodatfágas.

Oppalaš árvvoštallan

Oppalašárvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gelbbolašvuoden servodatfágas, go oahpahus loahpahuvvo

maŋŋá 10. ceahki. Oahpaheaddji galgá plánet ja láhčit dili nu ahte oahppit bessel čájehit iežaset

gelbbolašvuoden iešguđet láhkai mat fátmmastit áddejumi, reflekšuvnna ja kritihkalaš jurddašeami iešguđet

oktavuođain. Oahpaheaddji galgá bidjat árvosáni servodatfágas gelbbolašvuoden vuodul maid oahppi lea

čájehan go oahppi lea geavahan máhtu ja gálggaid lotnolasat.

Árvvoštallanortnet

Oppalaš árvvoštallan

10. ceahkki: Ohppiin galgá leat okta oppalašárvosátni

Fága eksámenortnegat galget sáddejuvvot gulaskuddamii ja gárvistuvvot maŋŋá.

Eksámen ohppiide

10.ceahkki: Oahppi sáhttá vuorbáduvvut njálmmálaš eksámenii oktan ráhkkananosiin. Njálmmálaš eksámen ráhkaduvvo ja sensurerejuvvo báikkálaččat.

Eksámen privatisttaide

10.ceahkki: Geahčá gustovaš ortnega rávisolbmuid vuođđoskuvlaoahpahussii.